

Voorwoord

In 2004 begonnen wij met het schrijven van **Vrijbrieven**, korte teksten ter inspiratie voor en informatie bij het creëren van vrijplaatsen. Wij organiseerden samen vrijplaatsen en theoretiseerden er ook samen over. In onze brochure uit 2004 schreven we:

“In de historische betekenis zijn vrijplaatsen plekken waar men vrij was van gerechtelijke vervolging. In de actuele betekenis staan ze steeds meer voor vrijwaring van vooral sociale conformeringsdruk. Vrijplaatsen zijn daarmee ontmoetingsplekken geworden voor gelijkgestemden in al hun diversiteit, plekken waar eigen sociale normen heersen en waar gebracht en gehaald wordt. De zorg voor de interne cohesie is groter dan de

behoefte om de externe druk te weerstaan. De buitenwereld wordt tijdelijk tussen haakjes gezet. Daardoor zijn vrijplaatsen plekken om letterlijk vrij te denken.

Geïnspireerd door dit fenomeen organiseren Julien Haffmans en Floor Basten vrijplaatsen voor uiteenlopende doelgroepen. Uit ontmoetingen met professionals in diverse sectoren blijkt een grote behoefte te bestaan om met elkaar in gesprek te gaan over het eigen beroepsdomein en de samenhang met andere maatschappelijke sectoren. De interne cohesie ontstaat door een onderwerp centraal te stellen en daarover vanuit verschillende perspectieven het licht te laten schijnen. De vrijplaats is daarmee een inspiratierijke leeromgeving."

We schreven de **Vrijbrieven** twee jaar lang en er zijn er 13 verschenen, vrij onregelmatig want alleen als we er zin in hadden en meenden iets te vertellen te hebben. We waren natuurlijk niet als enigen geïnteresseerd in vrijplaatsen en we waren zeker ook niet de enigen die er iets zinnigs over te zeggen hadden. Dat is het mooie aan onze interpretatie van vrijplaatsen: daar heeft iedereen ergens iets **over** te zeggen, maar niemand heeft het **voor** het zeggen. Aan diverse edities hebben op ons verzoek gastauteurs een bijdrage geleverd en we hebben regelmatig uit andere bronnen geput.

Vanaf 2006 zijn we met onze kennis en ervaring met vrijplaatsen ieder ons weegs gegaan, maar wie zo nauw heeft samen-

gewerkt en zo uit hetzelfde hout gesneden is, komt elkaar altijd weer tegen en zet het gesprek voort alsof er geen gisteren was. En juist doordat we tussentijds verschillende paden bewandelden, hebben we samen meer van de wereld gezien dan wanneer we allebei dezelfde route hadden afgelegd.

Nu, in 2015, realiseren we ons dat onze ervaringen met, kennis over en concepten van vrijplaatsen nog steeds actueel zijn. We hebben daarom besloten de **Vrijbrieven** opnieuw uit te geven, opdat ze wederom ter inspiratie en informatie kunnen dienen. Ze zijn in die zin geactualiseerd, dat we aankondigingen voor bijeenkomsten hebben weggelaten. Voor de rest is weinig gewijzigd en daarmee durven we te stellen dat ons gedachtegoed over vrijplaatsen tijdloos te

noemen is. Hoe zou je de menselijke behoefte aan leren, heelheid, onderzoek, verantwoordelijkheid en creativiteit in vrijheid en het directe onderlinge contact anders ook kunnen noemen? Willen we niet allemaal wel eens in de beschutting van elkaar de wereld opnieuw uitvinden? Die behoefte was het vertrekpunt van de vrijplaatsen, verwoord in de **Vrijbrieven**. We sluiten deze bundel af met een PS, waarin we onze ervaringen gebruiken om na te denken over de toekomst van vrijplaatsen.

Wij wensen u veel leesplezier toe.

Julien Haffmans en Floor Basten
Campus Orleon, 2015

Vrijbrief 0

1 november 2004

Julien Haffmans en Floor Basten

Er valt te leren

Vrijplaatsen zijn een inspiratierijke leeromgeving. Er valt, juist voor ervaren professionals, veel te leren als je elkaar uitdaagt om 'out of the box' te denken. Er valt veel te leren als je de verwondering die je soms overvalt, aangrijpt om verder door te denken, verder dan waar je normaal de tijd voor neemt, verder dan je eigen referentiekader, verder dan het bekende. Als je werkelijk de tijd neemt om daarover te vertellen, naar elkaar te luisteren, en op elkaar te reageren, dan kunnen nieuwe handelingsperspectieven opduiken, nieuwe samenwerkingsverbanden ontstaan en nieuwe initiatieven ontspruiten.

Deelnemers aan vrijplaatsen leren niet alleen individueel, hun leren is ook

maatschappelijk van betekenis. Ze passen wat zij leren namelijk direct toe: in initiatieven in hun werk. Dan blijkt dat er veel meer kan dan je denkt. Je zou het innovatie kunnen noemen.

**HANGPLEK
VOOR
VRIJE
GEDACHTEN**

Loesje

In de historische betekenis zijn vrijplaatsen plekken waar men vrij was van gerechtelijke vervolging. In de huidige betekenis staan ze steeds meer voor vrijwaring van vooral sociale conformeringsdruk. Vrijplaatsen zijn ontmoetingsplekken geworden voor gelijkgestemden in al hun diversiteit, plekken waar eigen sociale normen ontstaan en waar gebracht en gehaald wordt. De zorg voor de interne cohesie is groter dan de behoefte om aan externe verwachtingen te voldoen. De buitenwereld wordt tijdelijk tussen haakjes gezet. Daardoor zijn vrijplaatsen plekken om letterlijk vrij te denken en om vrij in gesprek met elkaar te gaan.

Vrijbrief 1

27 januari 2005

Julien Haffmans en Floor Basten

Discours: identiteit, woorden, argumenten,
logica

In 'vrijplaatsen' komen mensen bij elkaar die tijd nemen en ruimte maken om met elkaar in gesprek te gaan. Doel is om in gesprek te onderzoeken wat ieder aan het hart gaat, zoals de vragen waar we nooit over praten omdat we niet zouden weten met wie. Doel is ook om in dat gesprek te leren van elkaar over de manier waarop we het gesprek diepgang geven, of over de plek die we (willen) innemen in deze wereld. En doel is ook ons te laten verrassen door de verbindingen die zo kunnen ontstaan en door de kracht die dat oplevert, zowel individueel als gezamenlijk. "Wat zijn vrijplaatsen?" wordt ons nu veel gevraagd, en: "Is het niet eigenlijk intervisie?" In deze nieuwsbrief gaan we in op de behoefte aan definities.

Definities

Onze taal is doorspekt met uitdrukkingen die verwijzen naar in- en uitsluitingsprincipes, naar wat normaal, gebruikelijk is en wat niet-normaal en ongebruikelijk is (zelfs het definiëren van het ongebruikelijke kan niet zonder te verwijzen naar het gebruikelijke...). Voor het ongebruikelijke bestaan woorden als: variant, afwijking, alternatief, abnormaal, anders, buitenstaander, vreemdeling...

Veel woorden verwijzen naar het centrum voor het normale en naar een andere plek voor het afwijkende: excentriek, randgroepjongere, marginaal, periferie, uitgestotene. Het afwijkende wordt telkens weer in termen van het normale gedefinieerd. Er is daardoor voortdurend druk om normaal te

worden/blijven/zijn: je mag dan namelijk mee definiëren wat normaal is. Het is toch normaal om definities te willen maken? En definitiemacht is fijn, nietwaar?

Wil je ongebruikelijk worden/blijven/zijn, dan heb je wat uit te leggen. Maar dan wel altijd in de taal van de gemene deeler, die immers de definities maakt. En dus moeten vrouwen uitleggen waarom ze willen werken (voor mannen is dat normaal), moeten mensen uitleggen waarom ze geen kinderen willen (wel kinderen 'nemen' is de norm), moeten homo's hun relaties verdedigen (dat hetero's relaties hebben is de hoeksteen van onze samenleving), moet de milieubeweging uitleggen dat er aandacht voor ecologische systemen nodig is (aandacht voor economische systemen is standaard). Zie hier

taalfilosofie en discourstheorie in een notendop.

Wat de vrijplaats nu wil zijn, is een plek waar je niet steeds hoeft uit te leggen waarom je anders bent of denkt, omdat je in de vrijplaats niet 'anders' kunt zijn of denken; alleen het onderscheid tussen vrijplaats en buitenwereld ('niet-vrijplaats'!) blijft over.

Christiania

Het woord 'vrijplaats' voor wat we doen is gelieerd aan Christiania, de vrijstad die 33 jaar geleden is ontstaan op een verlaten kazerneterrein aan de rand van Kopenhagen. Het terrein stond vol kazernegebouwen, dijkhuisjes en een enkel boerderijtje, die gekraakt en bewoonbaar werden gemaakt. In de loop der tijd hebben veel mensen daar zelf huisjes tussen gebouwd. Boomhuizen, dijkhuizen, tenthuizen, allerlei kunstzinnige vormen zijn er aan te treffen – en vermoedelijk voldoet geen er aan de gebruikelijke bouw- en woningnormen. Het is een parkachtig gebied waar circa 800 mensen wonen, met een centrumpje met bars, restaurants, fabriekjes, winkels, een bakkerij en een Waterlooplein-achtige markt.

Christiania trekt bewoners, nomaden en nieuwsgierige toeristen van over de hele wereld.

In elke gemeenschap gelden regels en normen. In Christiania zijn deze anders dan we gewend zijn. Al bij het ontstaan zijn allerlei economische en juridische vanzelfsprekendheden buiten de poort gezet en vervangen door andere, opnieuw gekozen principes. Deze worden actief uitgedragen en vormen al 33 jaar de basis voor een duurzame sociale samenhang: **the values of joint ownership, diversity and solidarity**. Dit maakt Christiania ongrijpbaar voor gebruikelijke economische processen en juridische procedures. Er is namelijk niemand aan te wijzen die Christiania juridisch kan representeren: geen hiërarchisch leider,

geen vertegenwoordiger van een vereniging of stichting, en ook al geen eigenaar.

Op dit moment staat Christiania onder zware politieke druk om te 'normaliseren'. Het Deense parlement heeft een wet aangenomen die bewoners wil dwingen zich te laten registreren als 'individuele eigenaar' van de plek die ze bewonen.

Ook worden Christiania-bewoners verleid een vereniging van eigenaren op te richten. Als individuele eigenaren zijn ze (door projectontwikkelaars) uit te kopen, als vereniging van eigenaren zijn ze juridisch aan te spreken.

In Amsterdam, waar in de jaren '70 en '80 veel Christiania-achtige plekken bestonden, hebben vergelijkbare normaliserende processen ertoe geleid dat deze vrijplaatsen

verdwenen. Tegelijkertijd brokkelde het artistieke en creatieve klimaat af, dat Amsterdam wereldwijd zo aantrekkelijk maakt. Vrijplaatsmakers werden huizenbezitter of werkeloze (kunstenaar). Werd Amsterdam tot voor kort nog gezien als één multicultureel feest, nu overheerst het problematiseren. Diversiteit is ongewenst verklaard. 'Nomaden' zijn toeristen geworden, 'autochtonen' moeten normaliseren (inburgeren). Niet-in-loondienst leven is inactief en vraagt om 're-activering'. Het wordt tijd voor nieuwe vrijplaatsen.

Vrijbrief 2

27 februari 2005

Julien Haffmans en Floor Basten

Resultaten

“Wat leveren vrijplaatsen eigenlijk op?”, wordt veel gevraagd, en: “Wat heb ik eraan als ik erin stap?” Vrijplaatsen hebben niet tot doel iets op te leveren. Het enige doel van een vrijplaats is een vrijplaats te zijn. Mensen die vrijplaatsen organiseren nemen niet de zorg op zich voor de resultaten van andere deelnemers. Toch verwachten we resultaten, op grond van onze ervaringen in vrijplaatsen. In de eerste plaats het resultaat dat ontstaat als je met een diverse groep mensen in gesprek gaat en al gauw de hele wereld aan tafel blijkt te zitten. In de tweede plaats (maar dat ontdek je wat later) dat alles waar de mensen aan tafel zich druk over maken of waar ze zich voor inzetten, op de een of andere manier met elkaar verbonden is, en dat het gesprek die verbinding blijkt te versterken. In de

derde plaats opent zich een wereld van mogelijkheden om aan de slag te gaan met wat er individueel of voor de hele groep toe doet.

Vrijplaatsbezoekers geven elkaar de ruimte om te onderzoeken en aan de slag te gaan. Niet de vrijplaatsen hebben resultaat; de deelnemers zelf boeken resultaten, gesteund door het gesprek met elkaar.

Vrijbrief 3

25 maart 2005

Julien Haffmans en Floor Basten

m.m.v. Arno Vroom

Resultaat zonder sturing

Veel mensen verbazen zich over de manier waarop we vrijplaatsen denken te organiseren. We lappen daarbij allerlei 'vanzelfsprekende' economische, didactische en leiderschapsprincipes aan onze laars. We willen leren maar benoemen geen leerlingen, we hebben geen leerdoelen en we maken ons geen zorgen over didactische werkvormen. We nodigen uit om deel te nemen in een initiatief zonder dat we doelen formuleren of het proces gaan sturen. We verwachten dat Vrijplaatsen niet alleen voor de deelnemers, maar ook maatschappelijk van belang zijn, zonder dat belang voorop te stellen of ervoor te gaan zorgen. Dit doen we allemaal niet zo maar. Er is al best wat ervaring mee, en die willen we delen. En al doende willen we hier nog veel meer over

leren. We staan nog maar aan het begin van de netwerksamenleving.

Resultaat zonder sturing?

In de Volkskrant van 26-1-2005 wordt verteld over het vijfde World Social Forum, dat op diezelfde dag in het Braziliaanse Porto Alegre van start gaat. Honderdduizend of meer mensen gaan gedurende enkele dagen in gesprek met elkaar in duizenden workshops en creëren al doende een samenhang die de beweging van de Anders-globalisten wordt genoemd. Een beweging zonder leiders, zonder program, zonder hiërarchie, en met een niet te onderschatten maatschappelijke invloed. Volkskrant-journaliste Charlotte Huisman noemt het WSF een 'vrijplaats': "een op een grabbelton

gelijkende ruimte waar iedereen zijn eigen netwerk kan aanleggen." Ze vraagt zich af of het niet een te vrijblijvend festivalcircus wordt; heeft de beweging geen hiërarchische structuur, sturing van bovenaf, een leider en een eenduidige slotverklaring nodig? Een interessante vraag. Kun je zonder manifest, doelen en beleid ook resultaten behalen? De voorstanders (er is ook scepsis) wijzen volgens haar op drie soorten resultaten die door het WSF bereikt worden, dus zonder hiërarchische sturing, doelen en beleid. Ten eerste vinden de thema's die anders-globalisten bediscussiëren veel weerklank: zo mislukte de top van de Wereldhandelsorganisatie in Cancun vorig jaar omdat een aantal ontwikkelingslanden bleef aandringen op verlaging van de landbouwsubsidies in Europa. Ten tweede worden op het WSF

samenwerkingsverbanden gevormd die concrete problemen aanpakken (landmijnen, schuldenproblematiek). Ten derde beschouwen veel bezoekers het WSF op zich als resultaat. Ze komen thuis met nieuwe ideeën en inspiratie om de wereld te verbeteren. Resultaten die voor zich spreken. Reden genoeg om de netwerkorganisatie die dit voortbrengt serieus te nemen.

Waarom denkt Charlotte Huisman bij een festivalcircus aan vrijblijvendheid? Waarom wordt 'vrede' in een vrolijke setting gepropageerd niet serieus genomen? Waarom zou welvaart alleen bestemd zijn voor de mensen die ernstig kijken? Over doemdenken gesproken!

Gedeeld voorzitterschap (Arno Vroom)

Eén van de organisatorische vragen die in een startende vrijplaats opkomt, is of er een voorzitter moet zijn. Deze vraag impliceert al snel dat de voorzittersrol (de autoriteit) bij één persoon komt te liggen. Is het niet zo dat de voorzitter over bepaalde zaken (agenda, tijd, wie krijgt het woord) beslist en daarmee bewust of onbewust een stuk initiatief van de andere deelnemers wegneemt? In de vrijplaats 'Vrolijke Sabotage' experimenteren we met gedeeld voorzitterschap. Voorzitten zien we als een taak die iedereen op elk moment kan vervullen: het bewaken van de kwaliteit van het gesprek.

Met deze opvatting creëren we een soort samenspel waarbij iedereen verantwoordelijk is voor het verloop van de bijeenkomst. De agenda wordt vooraf of aan het begin van de vergadering opgesteld. De ervaring leert dat je het niet in één keer onder de knie hebt. Wel spannend, gedeeld voorzitterschap is voor ons zeker een concept om verder mee te experimenteren!

Vrijbrief 4

8 april 2005

Julien Haffmans en Floor Basten

De brug over de kloof: cultuurverandering

Vrijplaatsen (ruimtes voor het vrije gesprek) ontwikkelen zich. De Vrijbrieven die deze ontwikkeling volgbaar maken roepen nieuwe vragen op. Bijvoorbeeld: “Nu ik snel je teksten heb gescand begrijp ik nog niet goed hoe je de brug slaat tussen dit nieuwe denken en de traditioneel georganiseerde organisaties (zoals waar ik werk dus).” En: “Kunnen jullie eens uitleggen hoe jullie met Vrijplaatsen cultuurverandering in organisaties ondersteunen?” En ook: “Hebben Vrijplaatsen iets met anarchisme te maken?” Mooie vragen! Daarom nu een Vrijbrief over de brug over de kloof tussen traditioneel organiseren en Vrijplaatsen. En over cultuurverandering dus.

Bruggen

We kunnen veel leren van oudere, traditionele culturen. Bijvoorbeeld over initiatieriten waarmee de overgang gemarkeerd wordt van een gevormde identiteit (bijvoorbeeld kind) naar een nieuwe, nog ongevormde identiteit (bijvoorbeeld vruchtbare man of vrouw).

Initiatieriten ondersteunen het bewustzijn dat identiteiten niet levenslang vast liggen. Ze nodigen uit om de overgangen tussen identiteiten, die fysiek en mentaal zwaar kunnen zijn, te erkennen, te waarderen en gezamenlijk te vieren. Cultuurverandering is verandering van identiteit op het niveau van de gemeenschap, de organisatie. Het streven naar cultuurverandering veronderstelt bewustzijn van de identiteiten die je zoal kunt doorlopen. En bewustzijn van de pijnlijkheid van overgangen. En vertrouwen in

de eigen kracht van degene die verandert om de verandering te kunnen doorstaan.

Deze stelling past maar moeizaam naast het gevestigde denken in organisaties over identiteit. In organisaties hebben we liever dat identiteit vastligt, bijvoorbeeld in (persoons)kenmerken, competenties of in de normen en waarden. Het zou immers zoveel makkelijker zijn als identiteiten, eenmaal ontwikkeld, niet meer veranderen. Als iemand die eenmaal geschikt is bevonden voor een functie, eeuwig geschikt zou blijven. Als iemand die eenmaal gemotiveerd was, altijd gemotiveerd zou zijn. Als een kernwaarde, eenmaal bepaald, betekenisvol zou blijven. Dit verlangen naar vastigheid is sterker als het om de identiteit van een ander gaat. Wijzelf veranderen immers wel, maar stiekem, privé, begeleid

door een coach. Wie een nieuwe identiteit naar buiten brengen, wordt in organisaties niet altijd gewaardeerd of verwelkomd. “Wat doe je anders, zeker een training gehad?”, is meestal niet aardig bedoeld.

We staan, maatschappelijk gezien, nog maar aan het begin van een nieuw, gedeeld begrip van de ontwikkelingen die we kunnen door-
maken in het moderne leven. We hebben maar weinig idee van de opeenvolging van inzichten, motivatiebronnen en identiteiten waar we ons – al ontwikkeld – mee kunnen identificeren. Ook ons beeld van de ontwikkeling die een organisatie(cultuur) door-
maakt en de rollen die we daar allen in spelen, is nog in ontwikkeling. In Vrijplaatsen – of die nu binnen organisaties georganiseerd worden of daarbuiten –

worden veranderende identiteiten (zowel individueel als op het niveau van gemeenschappen en organisaties) zichtbaar, bespreekbaar, en uitwisselbaar. Vrijplaatsen zijn een plek om gezamenlijk ontzag te hebben voor de kracht van deze transitie. Misschien wel een plek voor initiatie.

“Waarom organiseren we ook al weer Vrijplaatsen? Om bewustzijn van de ongeregelde sturing te propageren, te onderzoeken en te benutten.”

Julien Haffmans, Lonneke Alsema en Floor Basten, 31 maart 2005

Vrijbrief 5

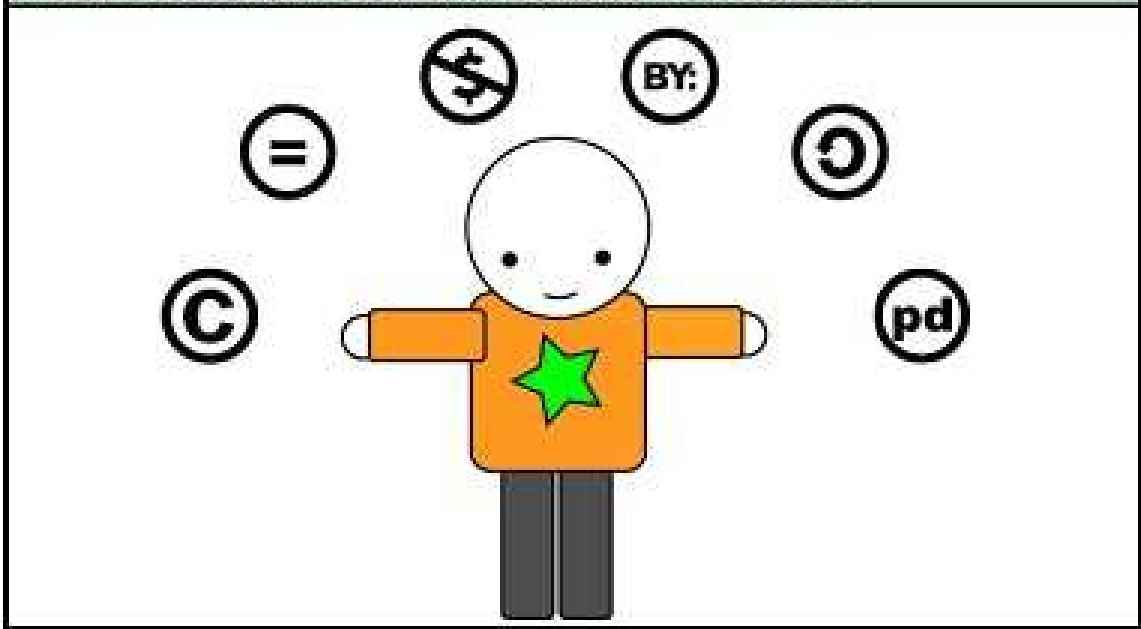
30 april 2005

Julien Haffmans en Floor Basten
m.m.v. Arjen Kamphuis

Open bronnen

Vrijplaatsen beschouwen we als een idee dat we ergens oppikten, dat we onderzoeken, waarmee we experimenteren, dat we uitvergroten en dat we vervolgens weer in de wereld terugbrengen. Voor de helderheid: we hadden Vrijplaatsen ook kunnen claimen als ons intellectueel eigendom, onze aantrekkelijke ideeën erover schaars kunnen maken met behulp van auteursrecht en copyright en vervolgens commercieel in de markt kunnen zetten – als een product of onder licentie. Een principiële keuze dus. Geïnspireerd op de Open Source gedachte uit de IT- wereld. Vrij toegankelijke bron-ideeën, en een open ontwikkelproces, dat willen we voor Vrijplaatsen ook.

CREATIVE COMMONS WANTS TO HELP DEFINE THE SPECTRUM OF POSSIBILITIES BETWEEN FULL COPYRIGHT -- ALL RIGHTS RESERVED -- AND THE PUBLIC DOMAIN -- NO RIGHTS RESERVED. OUR LICENSES HELP YOU RETAIN YOUR COPYRIGHT WHILE ALLOWING CERTAIN USES OF YOUR WORK. THEY HELP YOU OFFER YOUR CREATIVE WORK WITH SOME RIGHTS RESERVED.

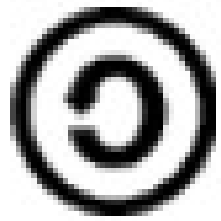
Vrije, open bronnen

“You should think of ‘free’ as in ‘free speech’, not as in ‘free beer’”, schrijft grondlegger Richard Stallman op zijn website www.gnu.com. Je mag dus best geld vragen voor free software, en dat gebeurt ook, bijvoorbeeld gekoppeld aan dienstverlening (installeren, handleiding). “Free software is a matter of the users’ freedom to run, copy, distribute, study, change and improve the

software. More precisely, it refers to four kinds of freedom for the users of the software:

- The freedom to run the program, for any purpose.
- The freedom to study how the program works, and adapt it to your needs. Access to the source code is a precondition.
- The freedom to redistribute copies so you can help your neighbor.
- The freedom to improve the program, and release your improvements to the public, so that the whole community benefits. Access to the source code is again a precondition for this.

Vrij zijn betekent dat je geen toestemming hoeft te vragen of hoeft te betalen voor gebruik. Er zijn wel verschillende licentie- en distributieregels bedacht, bijvoorbeeld:

“Copyleft: when redistributing the program, you cannot add restrictions to deny other people the central freedoms. This rule does not conflict with the central freedoms; it protects them.”
Het idee vindt weerklank. Er bestaat bijvoorbeeld een heel circuit, soms ‘copyleft’ muziek genoemd, van muzikanten die alternatieven zoeken voor de strijd om rechten en controle in de muziekindustrie.

Dief van eigen portemonnee? (Arjen Kamphuis)

Linus Torvalds (de lead-programmer van de Linux kernel) werd ooit geïnterviewd door Fortune. Op de vraag of hij het niet jammer vond dat hij zijn software gratis had weggegeven (Linux is nu de meest gebruikte webserver in de wereld) was zijn antwoord: "Als ik Linux niet had weggegeven, was het nooit zo'n succes geworden." Linus heeft nooit direct betaald gekregen voor al zijn werk aan Linux, wel kreeg hij internationale faam als programmeur. Dat leverde de meest prachtige banen en klussen op (voor chipfabrikanten, grote IT bedrijven en eindgebruikers).

Op bescheidener schaal doe ik zelf veel 'gratis' advisering in de politiek rond IT-strategie en IT-security. Daar krijg ik dus

niks voor in geld, maar wel veel in job satisfaction en contacten. Na een paar jaar hierin 'geïnvesteed' te hebben, oogst ik dit jaar allerlei goed betaalde opdrachten uit het netwerk van maatschappelijk engagement. Ik kies ervoor mijn tijd en kennis in te zetten voor een maatschappelijk doel en creëer zo voor mezelf een positie die ervoor zorgt dat leuke klussen mijn kant opkomen.

Open Source

Het begrip Open Source is op een strategiesessie op 3 februari 1998 in Palo Alto, Californie door (mw) Chris Peterson geopperd als alternatief voor de term 'Free software'. De groep wilde af van het activistenimago dat aan free software kleefde, om het idee in de mainstream uit te kunnen dragen met strikt pragmatische,

zakelijke argumenten. Het moment werd ingegeven door de beslissing van Netscape om de broncodes van zijn browser vrij te gaan geven. “We realized that the Netscape announcement had created a precious window of time within which we might finally be able to get the corporate world to listen to what we have to teach about the superiority of an open development process. Bron:www.opensource.org

Open Space

Een auteur die zijn gedachtegoed vrij toegankelijk in de wereld zet, is Harrison Owen. In zijn voorwoord in **Open Space Technology, a users' guide** schrijft hij: “One thing must be made clear from the outset: Open Space Technology (OST) is not the propriety product of H.H. Owen and

Company. This is not a matter of altruism, or as some might suspect, pure madness. It is rather a simple acknowledgement of the truth. I have a vision for OST, that vision involves OST becoming rather like accounting: something we all do because it works and because it is useful. So use this book as fitting. Please share what you discover and we will all be the richer."

Vrijbrief 6

21 juli 2005

Julien Haffmans en Floor Basten

Een plaats voor poëzie

In de eerste nieuwsbrief schreven we dat vrijplaatsen definities ontwijken. Dat is nog steeds zo: het zijn doelzoekende, definitie-ontwijkende gesprekken. Maar dat betekent niet dat we niet kunnen beschrijven hoe die gesprekken verlopen. En zonder lyrisch te willen worden, stellen we dat de gesprekken verlopen als een gedicht. In deze nieuwsbrief leggen we uit waarom.

Poëzie

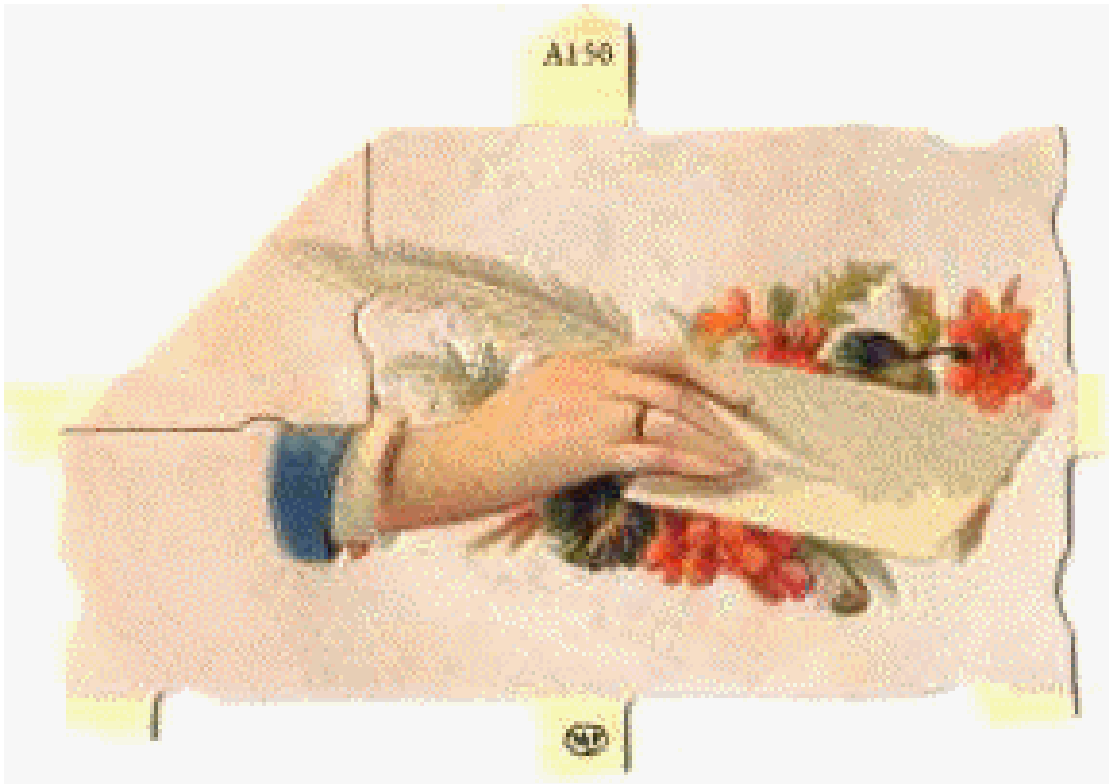
We beschouwen poëzie als een plek waar nieuwe taal kan ontstaan. Het is de aangewezen plek voor het introduceren van nieuwe woorden, omdat de onbepaalde ruimte die bij dit genre hoort telkens opnieuw ingevuld kan worden. Vanuit die ruimte kunnen de associaties vrijelijk vloeien. En in vrijplaatsen doen ze dat dan

ook. Ik pak mijn eigen aantekeningen erbij en noteer: wonderzoek, zinzicht, verantwoordelings, zygotisch, legitimijmeren, après-garde, Messiatlas, ...

Deze woorden dragen het vermogen om gedachten op te roepen in zich, omdat het zelf vrijplaatsen zijn, in die zin dat ze een onbepaalde, nog niet ingevulde betekenis in zich dragen. Want hoewel woorden inherent betekenisloos blijven tot wij ze een betekenis toekennen, bieden nieuwe woorden precies die ruimte om nieuwe betekenissen toe te kennen. Die ruimte is letterlijk nog niet bepaald en is ook nog niet geclaimd. Een vrijplaats, dus. En eigenlijk is taal ook niet te claimen. Het is een publiek bezit, totdat ze in een bepaalde vaste volgorde gebruikt worden en er auteursrecht betaald moet worden bij hergebruik. Dit auteursrecht

wordt opgerekt tot naar mijn idee absurde proporties; straks moet ik de ABN Amro nog gaan betalen als ik zeg dat ik op de bank lig. Wat ik hiermee bedoel is, dat de uitdrukking 'de bank' op een dusdanige manier onlosmakelijk aan de ABN Amro verbonden wordt (vastgebonden wordt), dat gebruik van deze uitdrukking in een andere context niet meer verondersteld wordt. De ruimte tussen woord en betekenis is geheel en al gekoloniseerd. Niks vrijplaats.

Mijn spellingchecker kent de bovenstaande nieuwe woorden trouwens nog niet (alleen 'zinzicht' wordt – hoewel toch ook niet in de Van Dale – herkend, dus er is nog hoop): ze zijn immers niet gedefinieerd.

En dus komt er een rode streep onder. In vrijplaatsen zijn geen rode strepen. Het verschil tussen een vrijplaats en mijn spellingchecker, is dat laatstgenoemde geen afwijkingen van afgesproken regels verdraagt en eerstgenoemde daar juist van uit gaat. Het technocratisch systeem (om mijn spellingchecker daar maar even onder te scharen) kan niet met afwijkingen uit de voeten en waarschuwt nogal opzichtig tegen

vernieuwing. (Net als vroeger op school, toen werd er ook met rode strepen gewerkt. Waarschijnlijk nu nog.) Toch is ook dit systeem tot leren in staat: ik kan via de optie 'toevoegen' mijn spellingchecker bevelen 'wonderzoek' te accepteren (en dat is bij deze gedaan). Je kunt je natuurlijk afvragen of dit wel leren is. Bij 'wonderzoeken' zijn de foutenallergie en rode-strepenreflex gewoon weer terug. Dit komt omdat mijn spellingchecker geen onbepaalde ruimte heeft van waaruit fantasie en creativiteit kunnen ontstaan. Sterker: die ruimte ben ik zelf, zodra ik het woordenbestand van mijn programma uitbreid. Zonder menselijke ingrepen veranderen systemen niet. Wij zijn het die de sociale en technische systemen maken, instandhouden en veranderen. En ik denk dat we met

vrijplaatsen bestaande betekenissen oprekken en nieuwe betekenissen toevoegen. Niet voor niets zijn het vrijplaatsen van waaruit kunstenaars vaak werken. Poëzie is een vrijplaats.

XIV

Ga nu maar liggen liefste in de tuin,
de lege plekken in het hoge gras, ik heb
altijd gewild dat ik dat was, een lege
plek voor iemand, om te blijven.

Rutger Kopland

(Uit: Geluk is gevaarlijk,
Rainbow Essentials 1998)

Vrijbrief 7

24 oktober 2005

Julien Haffmans en Floor Basten
m.m.v. Lonneke Alsema

Afasie en Dementie

Laatst zaten wij in de oervrijplaats: het eetcafé. We spraken over onze ervaringen in Vrijplaatsen. Nadeel is dat ik een beetje doof ben. Voordeel is dat ik mensen vaak misversta en dat daardoor prachtige associaties voorbijkomen. Julien heeft het over fasen in de ontwikkeling van een vrijplaats; ik versta 'afasie'. Floor heeft het liever niet over fasen, maar over dimensies; ik versta 'dementie'. Afasie: geen woorden vinden voor wat je wil zeggen. Dementie: vergeten wat je ook al weer wilde zeggen. De woorden die vanzelf komen, doen hun werk niet meer. En steeds opnieuw moeten bedenken hoe de werkelijkheid ook al weer in elkaar steekt. We herkennen dat afasie en dementie ertoe doen in Vrijplaatsen.

Trombose (Lonneke Alsema)

We hadden het ook over insluiten en uitsluiten. Een vrijplaats ontwikkelt zich tot een groep, en een groep sluit zich, altijd. Een netwerk is open. Een vrijplaats verhoudt zich tot een netwerk als een prop, een stolsel in de aderen. Oei, trombose! Oorzaak van afasie en dementie! De prop moet tijdig weer loschieten, anders sterft het netwerk.

Bloedstolling is nuttig als er een verwonding is. De bloedprop vormt een korstje waaronder de wond kan helen. Vrijplaatsen werken in situaties dat er pijn is, een verwonding, die je deelt met anderen. Je verenigt je rond de wond, werkt samen aan genezing, en als het klaar is, kun je de vrijplaats weer ontbinden. De genezing is effectiever als diverse hulpmiddelen (rode, witte bloedcellen en nog zowat meer)

samenwerken en als de verbinding met het immuunsysteem gewaarborgd is (goede doorbloeding). Vrijplaatsen werken als er diverse deelnemers zijn die deel zijn van meerdere vrijplaatsen en netwerken.

Misschien is er in de eerste fase (sorry Floor...) van een Vrijplaats zelfs wel sprake van een ontsteking: warmte, drukte.

En even snel als de medische analogie opkwam, laten we hem ook weer los. Een analogie kan nuttig zijn, maar klopt nooit helemaal. Vergeet het maar weer... Afasie, dementie. Morgen vinden we weer nieuwe woorden en een andere metafoor. En elk vergeten – weer herinnerd – brengt een dieper inzicht.

'Letterwerk' van Dirk van Weelden, Passages in Tytsjerk

Een beter woord zoeken

'Afasie' en 'dementie' deden zich voor in de Vrijplaats Lerende Overheid. We spraken over integratie: wat een rotwoord! Wij zijn mannen en vrouwen van de tweede feministische golf, Nederlanders met Friese, Indische, Chinese en Surinaamse familiebanden. En toch herkennen we de

emancipatie niet die gaande is onder hoofd-
doekjes en op scooters. We herinneren onze
eigen emancipatie als Europees cultuurgoed
en leggen gelijktijdig de emancipatie van de
ander aan banden. Leiden we aan dementie?
Emancipatie is een beter woord. Wat
betekent dat ook al weer? Vrijstellen van
(vaderlijk!) gezag, mondig verklaren,
vrijmaken, streven naar gelijkgerechtigheid.

Vrijbrief 8

10 december 2005

Julien Haffmans en Floor Basten

Tuin

De discussie over organiseren lijkt zich in Nederland toe te spitsen op een keuze tussen het Angelsaksische en Rijnlandse model. Moeten wij streven naar winst-maximalisatie voor enkelen, of moeten wij ook andere waarden nastreven voor velen? Wij willen daar twee vragen naast zetten: moeten wij kiezen voor één van beide modellen en zijn andere modellen ook mogelijk?

Steeds vaker vragen managers en organisatieadviseurs zich hardop af of ze in het omarmen van het Angelsaksische model niet te ver zijn doorgeschoten en daarmee hun Rijnlandse afkomst hebben verloochend. Kenmerken van het eerste model zijn: dominantie van het bedrijfsleven in de samenleving, marktdenken, aandeelhouderswaarde, rationele processen en samen-

werkingsverbanden binnen dito organisaties, met daarmee samenhangend efficiency-denken, gerichtheid op kortetermijnresultaten, individualisering en materialisme. Het tweede model staat daar haaks op: overleg tussen en meenemen van de belangen van alle belanghebbenden in een organisatie, denken in termen van een gemeenschap, rekening houden met maatschappelijke factoren als natuur, milieu en werkgelegenheid, en aandacht voor design, innovatie en vernieuwing op het gebied van kunst en wetenschap. De discussie lijkt beslecht in het voordeel van het Rijnlandse model. We moeten dus weer terug naar waar we vandaan komen. Maar komen wij wel uit het Rijnland? En geldt dat dan voor ons allemaal? Het nadeel van moeten kiezen tussen twee elkaar uitsluitende modellen, is

dat er altijd wat verloren gaat. Is de ratio wel zo slecht voor ons? Judith Mair laat in **Het is mooi geweest. Het kantoor is geen pretpark** (Scriptum Management Schiedam, 2003) zien dat regels en procedures meer helderheid verschaffen in de omgang dan emotionele intelligentie (wanneer is een manager ook geschoold psycholoog?). Is aandeelhouderswaarde – en daarmee de aandeelhouder – zo verdacht? In ontwikkelingssamenwerking wordt steeds vaker gewerkt met een aandeelhouderstructuur, zodat ook de mensen uit de producerende landen winst overhouden uit hun onderneming.

En willen we eigenlijk wel altijd overal iets over te zeggen hebben? Worden we dan niet al te zeer generalisten, verliezen we dan onze expertises niet?

En aandacht voor design, innovatie en vernieuwing in kunst en wetenschap? De herkomst van het Rijnlandse model in het gildewezen verraadt al dat dit niet voor iedereen is weggelegd, maar gedelegeerd wordt langs lijnen van gender en ras. Een retour naar het Rijnlandse model is daarmee niet voor iedereen aantrekkelijk. Maar wat nog opvallender is dan de rücksichtslose keuze voor dit model, is het ontbreken van andere mogelijkheden. Ik wijs beide modellen niet af, maar pleit voor contingentie en voeg een derde model toe: het model van de tuin. En inherent daaraan eerherstel voor de anarchie. In 306 voor Christus kocht Epicurus een huis in Athene en stichtte hij in zijn tuin een school, waar hij samen met vrienden nieuwe regels voor een goed leven ontwierp. Ruim twee

millennia later laat Voltaire Candide 'il faut cultiver notre jardin' zeggen. Goed beschouwd is heel Nederland een tuin, en de aanleg daarvan is ontstaan uit een tarten van het gezag van de natuur, al dan niet als schepping Gods. Een tuin is een daad van anarchie, een letterlijke recreatie van wat er is op basis van wat men wil. Een aantal argumenten maakt dit model voor Nederland plausibel. Desgevraagd zegt Nederland 'nee' tegen de EU en daarmee tegen de regering, zoals deze zomer bleek. Onderzoek wijst verder uit dat Nederlands actief burgerschap meer verwant is aan het Finse dan aan het Spaanse, Belgische, Britse en Sloveense; Nederland en Finland zoeken het actieve burgerschap eerder in vrijplaatsachtige modellen waar anarchie niet zorgt voor regelloosheid, maar voor andere politieke en

economische regels. Ook Sapir classificeert Nederland in zijn rapport 'Globalisation and the Reform of European Social Models' in de Nordische groep, samen met Zweden, Denemarken en Finland. Een en ander biedt voldoende stof om dit derde model te onderzoeken en op zijn eigen waarde te schatten.

Lonneke's tuin, 2311 jaar na de stichting na de stichting van de tuin van Epicurus.

Vrijbrief 9

28 maart 2006

Julien Haffmans en Floor Basten
m.m.v. Douwe Jan Joustra

Duurzaamheid

Zijn Vrijplaatsen duurzaam? Duurzaam betekent 'bestemd om te duren, weinig vergankelijk'. **Sustainable** zeggen ze in het Engels: **the ability to maintain into perpetuity**. Zo bezien zijn overheidsinstellingen bijzonder duurzaam, want onvergankelijk. En Vrijplaatsen niet duurzaam, want juist vergankelijk. Onze ervaring is dat Vrijplaatsen meer energie opwekken dan ze verbruiken. Een vrijplaats ruimt op, stimuleert duurzaam leren en laat vooral goede ideeën achter. Een Vrijplaats die zijn nut heeft gehad kun je opdoeken zonder afrekenprocedures en vervolgschade. Vergankelijkheid zou wel eens een belangrijk kenmerk kunnen zijn van een wereld waarin **"sustainable development meets the needs for the present without compromising the**

ability of future generations to meet their own needs" (de Brundtland definitie).

Initiatief zoekt nemers*) (Douwe Jan Douwsma)

Lerende (overheids-)organisaties zijn zich bewust van hun maatschappelijke omgeving en verantwoordelijkheid. De open blik naar buiten geeft te denken over de eigen werkwijze. Er worden nieuwe afwegingen gemaakt op het gebied van duurzame ontwikkeling en verantwoordelijkheid voor volgende generaties. Is er ruimte om onze werkwijzen te veranderen, beseffend dat ons handelen wereldwijd effect heeft, op lange termijn? Dit zijn vragen die overheidsambtenaren zich daarbij stellen. Een overheid die duurzame afwegingen maakt is een lerende organisatie. Ze kan vrijplaatsen

benutten om ruimte te maken voor nieuwe ideeën en onverwachte verbindingen.

*) met dank aan Loesje.

Duurzaam leren: als een natuurlijke bevalling
Je kunt je afvragen of een facilitator nodig is om een Vrijplaats vrij, veilig en productief te maken. Een facilitator maakt de dingen 'facile' (gemakkelijk). Het gesprek als pijnloze bevalling? De vrij stromende

gesprekken die we in Vrijplaatsen creëren, zijn eigenlijk heel complexe sociale processen. Processen die we gezamenlijk besturen, ongemerkt en heel kunstzinnig, maar zelden pijnloos. Het zijn gesprekken waarin duurzaam geleerd wordt. Leren in Vrijplaatsen is als een natuurlijke bevalling: het lijf 'weet' wat goed is, pijnstillen verstoort. Ervaring erbij halen is een goed idee, en dan liefst van het soort dat een vroedvrouw biedt: "I will be very happy to join you and help to find whatever form of conversation we need as things develop" (Patricia Shaw in *Changing Conversations in Organizations*).

Vrijbrief 10

27 juli 2006

Julien Haffmans en Floor Basten

m.m.v. Lonneke Alsema

Eindelijk vrij

Nog even en dan gáán we allemaal weer. Vakantie! Voor een paar weken kunnen we leven

alsof we geen werk, geen school, geen (zelf)zorgverplichtingen hebben. Hoe vult u deze vrijheid in? Wat zoekt u dit jaar, wat ontvlucht u? Van welke kaders en verplichtingen voelt u zich vrij, deze vakantie? Of, als u weer terug bent: wilde het een beetje lukken dit jaar, uw vakantie? Voelde u zich inderdaad een beetje vrij? Was u voorbereid op verrassingen, op tegenslagen en andere onverwachtse ontmoetingen? Had u uw 'moeten' - uw paklijst en uw reisplan, uw laptop met achterstallige zomerklussen, uw partner met vastomlijnde geluksverwachtingen, uw kinderen met rust-en-regelmaat

zorgschema's en uw reisboekjes met 'must-see' tips - ook meegenomen op reis?

Vrij van kaders naar keuze

Op vakantie realiseren we graag onze utopieën. We vinden dat opeens doodnormaal. We verbeelden ons dat dit vakantiehuisje ... deze berg... dit natuurgebied... deze tocht ... dit strandje... deze cruise... We laten ons niet langer belemmeren door dagelijks knellende kaders: hoe mensen ons kennen, wat hoort en realistisch is. We hoeven ons eindelijk niet te houden aan wat onze beroepsidentiteit, leeftijd, sociale status van ons verlangen. Het lijkt een beetje op chatten op internet, maar dan mét de zonnige ambiance en het directe, fysiek contact. Wel spannend, dat het nu even echt niet meer virtueel is.

En waar gaan we met z'n allen naartoe? Frankrijk en Duitsland zijn favoriet; samen weten ze ongeveer een derde van reizend Nederland over de grenzen te halen. En hoe verblijven we? Hotel en pension of B&B scoren 40%, 15% bivakkeert in tent of caravan, bijna een kwart in appartement of vakantie-huisje. Meer dan de helft gaat met de auto, bijna een

derde vliegt, en nog geen 10% pakt de trein of de bus.

Wie wel wat oefening in vrijheid kan gebruiken, adviseren we om niet te wachten tot de volgende vakantie.

Vrijheid oefenen kan thuis ook, zelfs op het werk. Sterker nog: volgens ons is vrijheid oefenen een natuurlijk onderdeel van werk,

van elk werk. Zonder vrijheid van kaders naar keuze is niemand meer kritisch op hoe het gaat. Zonder vrijheid wordt geen enkele routine bevraagd. Als we onze (zelf opgelegde) regels niet af en toe kritisch beschouwen, is er geen innovatie mogelijk. Zo wordt zelfs vakantie een routine. We kunnen onze regels zelf ter hand te nemen en vrijheid creëren, elke dag opnieuw.

Over vrijheid en angst voor vrijheid (Lonneke Alsema)

Zweefvliegers profiteren van zonne-energie. Een plaatselijke opwarming veroorzaakt een kolom opstijgende lucht: een

thermiekbel. In die bel vlieg je kleine rondjes en zo maak je optimaal gebruik van de opstijgende lucht. De bel kan je wel 1000

meter omhoog voeren. Dan ga je op pad; zweefvliegen is langzaam zakken. Je zet hoogte om in afstand. Een niet al te geavanceerd vliegtuig heeft een glijgetal van 1: 30. Op één meter zakken kan je 30 meter vooruit. Dus op een hoogtewinst van 1000 meter kun je 30 kilometer vliegen zonder nog thermiek nodig te hebben. Van Terlet heen en weer naar Dieren. In Dieren keer je om, want dan ben je de helft van je gewonnen hoogte kwijt en red je het nog tot Terlet.

Maar...je zou ook door kunnen vliegen! Dat heet 'overlandvliegen'. Als je dan geen nieuwe thermiekbellen meer tegenkomt, kun je dus niet meer terug naar huis. Verstandige zweefvliegers doen dat ook alleen op dagen dat er veel thermiek is. Net alsof je met een auto erop rekent dat ze elders ook

tankstations hebben. Die tankstations zijn er altijd; die thermiekbellen alleen bij gunstig weer. Je vindt een eindje voorbij Dieren weer een bel en stijgt weer, van 500 naar 1000 of zelfs 1500 meter. En je vliegt weer verder. Zo worden er tochten gemaakt tot wel 1000 kilometer!

Maar... wat nou als er geen thermiek meer is? Dan land je in een boerenweiland en laat je je ophalen door een bevriende vlieger. Dit ziet er allemaal heel logisch en verstandig uit. Maar oei, dat ene moment. Normaal gesproken moet je nu echt terug. Zal ik, zal ik niet? Waar ben ik nou zo bang voor? Maar als je dan uiteindelijk die stap gezet hebt ... wat is de wereld dan ineens groot! Wat is er een ruimte!

Zweefvliegen een vrijplaats? De lucht is vrij – tot een hoogte van 2000 meter in mijn regio, daarboven is de lucht voor de lijnvliegtuigen. Je mag pas overlandvliegen als je een brevet hebt en met de dienstdoende instructeur hebt afgesproken dat het op die dag voor jou verantwoord is. En je doet het alleen als je met een maatje hebt afgesproken dat die je eventueel wil ophalen. Er is een enorm veiligheidssysteem rond landen in het algemeen en landen in een wild veld in het bijzonder. Overlandvliegen gaat over

overwinnen van angst, over

afspraken maken en vertrouwen – en over tomeloos genieten!

Vrijbrief 11

29 november 2006

Julien Haffmans en Floor Basten

m.m.v. Aernoud Witteveen

Vrije ruimte en organiseren

Sinds de publicatie van het essay 'Vrijplaatsen – hangplek voor vrije gedachten' in **Filosofie in Bedrijf** (nr. 2-2006) zijn we in gesprek met Aernoud Witteveen, hoofdredacteur, over vrijplaatsen en vrije ruimtes. De vrije ruimte in **Het Bureau** van Voskuyl, op **De Toverberg** van Thomas Mann, en in de witte regels in gedichten. De vrije ruimte in zigeunermuziek en in de 'Instant Composers Pool' van Misha Mengelberg. Maar vrije ruimte in organisaties? Wordt die niet steeds opnieuw gecorrumpeerd, geëxploiteerd, gekolonialiseerd, geërodeerd en geïnstrumentaliseerd? Met instemming en medewerking van alle betrokkenen? Wat gedachten over dit thema.

Ik ga vrije ruimte steeds interessanter vinden (Aernoud Witteveen)

En daarmee ook de vraag waarom die als zo bedreigend wordt ervaren door de organisationele orde. YouTube, de ruimte op internet waar iedereen zijn filmpjes kwijt kan zonder enige vorm van censuur, is een actueel geval. YouTube is, naar ik begrijp, zelf ontstaan vanuit een Vrije Ruimte-motief. Twee werkloze studenten in een hok boven een garage die een technologie bedachten voor een mondiaal forum. Geld had er niets mee te maken. Onlangs is YouTube voor een paar miljard dollar overgenomen door Google (dat zelf ook een vergelijkbare ontstaans-geschiedenis heeft). Het eerste dat Google doet is 30.000 filmpjes van YouTube verwijderen. Vanwege mogelijke copyright problemen. Het lijkt een stapeleffect. Google

is groot geworden door het ontdekken en ontsluiten van de vrije ruimte die internet biedt. Vooral dankzij Google kan iedereen elkaar vinden om zijn zegje doen.

Langzamerhand echter werd Google een organisatieprincipe. Tegenwoordig gaat het Google om het beheersen en structureren van de ruimte. Wie gebruikmaakt van Google is deel van een organisatie met regels, voorschriften, procedures en hiërarchie. In de optiek van Google is er helemaal niets veranderd. Ongetwijfeld beweren ze dat de vrije ruimte door hun wijze van organiseren nog vrijer is geworden. En dat de overname van YouTube dient om de gebruikers (lees klanten) van Google nog meer vrije ruimte te bieden. Bij Google geloven ze dat ongetwijfeld echt. Misschien is er in elke organisatie wel sprake van een mythologie

rond de oorspronkelijke vrije ruimte. Alles wat later daaromheen georganiseerd werd, is in het denken nog steeds afgeleid van die vrije ruimte. Vandaar dat men ook zo krampachtig, angstig, reageert op voorstellen om de vrije ruimte opnieuw in te stellen.

Denk nog eens aan de film Easy Rider. De agressie die de twee motorrijders opwekken door hun vrije ruimte te tonen. Een vrije ruimte die de redneck-mythologie over vrijheid aan de kaak stelde. Die liet zien aan mensen die zichzelf als vrij beschouwden, hoe onvrij ze waren. Die ontmanteling van een gekoesterde identiteit bekopen de motorrijders met de dood.

Het is een wonderlijk proces. Organisatie ontstaat rondom leegte die op den duur alleen nog een mythisch bestaan leidt bij de gemeenschap die zich binnen de organisatie heeft gevormd. Door dat geloof (terecht of niet) houden de leden van die gemeenschap zichzelf in stand. Naarmate de organisatie meer ruimte afpakt, wordt het geloof juist sterker, tot op het agressief vijandige af. Ze lijken daarin bevestigd te worden door de organisatie zelf. Hoe dichter deze geïnstru-

menteerd raakt, des te meer onverwachte gaten er in het te strak gespannen weefsel vallen ('streven naar perfectie leidt niet tot perfectie' citeert Floor van Rousseau). Als mensen echter hierdoor 'organisatie' zelf gaan opvatten als vrije ruimte, dus als ze hun eigen inperking en die van anderen gaan zien als vergroting van vrijheid en verruiming van ambitie, dan wordt de organisatie een totalitair regime.

Vrije ruimte komt misschien in de werkelijkheid alleen gecorrumpeerd voor. Maar daarvoor juist hebben we van de ideale situatie een zeer levendige voorstelling. Aan de hand hiervan kunnen we normen en referenties ontwikkelen waaraan de werkelijkheid kritisch kan worden getoetst. Al is vrije ruimte een utopie, daarmee is ze tevens in beginsel een kritische gesteldheid.

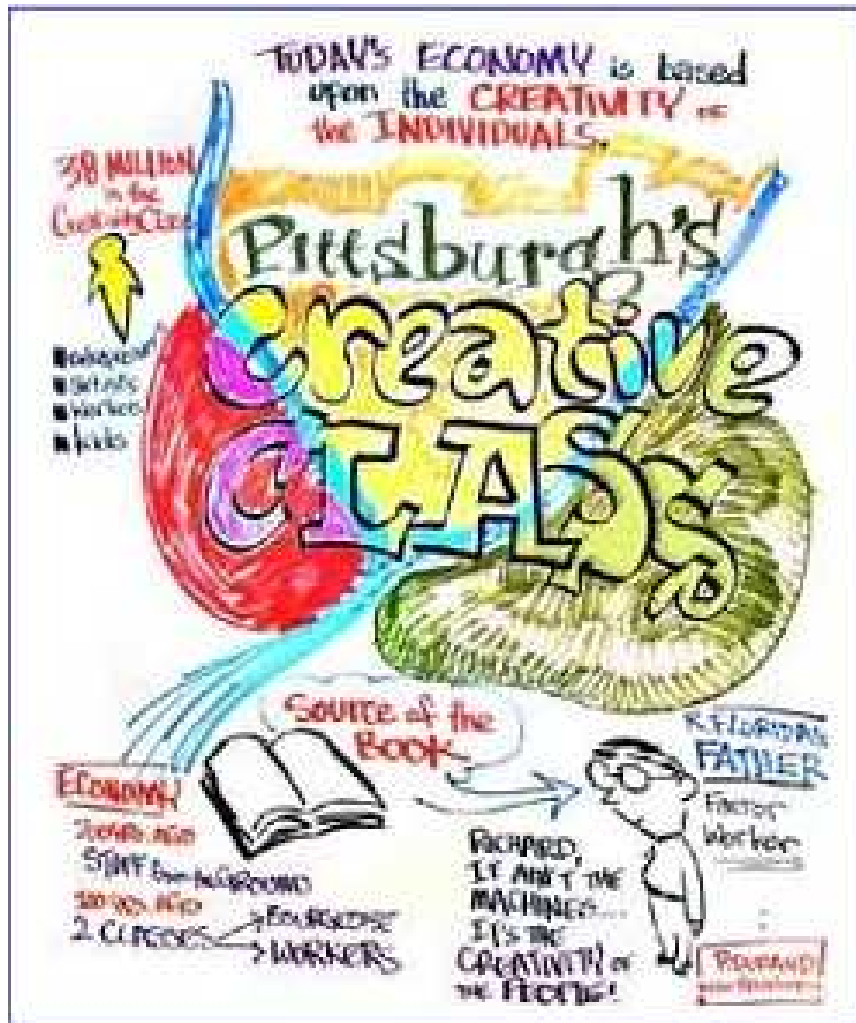
Vrijbrief 11

15 december 2006

Julien Haffmans en Floor Basten

Vrijplaatsen en de vrije marktwerking

Sinds 1998 heeft Amsterdam een 'broedplaatsenbeleid', en sinds de afgelopen gemeenteraadsverkiezingen ook een bureau broedplaatsen en een wethouder broedplaatsen. Het is mainstream stadsbeleid geworden om goedkope (woon-)werkruimtes te creëren voor de **creative class**. Met de bedrijfjes en sociaal-culturele activiteiten die deze klasse in broedplaatsen ontplooit, doet ze de waarde van vastgoed stijgen en ontwikkelt ze achterstandsbuurten en industrieterreinen tot **cultural hot spots**. Richard Florida wees in **The Rise of the Creative Class** op de economische betekenis van de creatieve klasse: deze klasse bepaalt de uitkomst van de globale wedloop om welvarendheid tussen steden, regio's en landen.

Broedplaatsenbeleid

“Nieuwe ideeën en samenlevingsvormen zijn van groot belang voor de stad. Ze scheppen een gunstig klimaat voor de informele kunst- en cultuursector en zijn de pijlers onder de culturele uitstraling van Amsterdam.

Betaalbare ruimte voor culturele initiatieven en alternatieve samenlevingsvormen is schaars. Daarom zoekt de gemeente actief

naar mogelijkheden om die ruimte te realiseren en aan te bieden. Bureau Broedplaatsen is een projectorganisatie van de gemeente Amsterdam die tot taak heeft meer betaalbare ateliers en (woon-)werkruimtes voor kunstenaars en alternatieve, culturele ondernemers te vinden en te ontwikkelen."

Broedplaatsen = waar creatieven wonen en werken; creatieven = kunstenaars; dus broedplaatsenbeleid = atelierbeleid. Deze blikvernauwende gedachtegang wordt bij al het beleid maken wel gevolgd: "Specifieke doelgroepen, zoals startende kunstenaars en internationaal toptalent, kunnen een ruimte toegewezen krijgen. De gemeente is verantwoordelijk voor de verdeling van deze ruimten. Bestaande huurders worden hier niet door bedreigd. Zolang zij voldoen aan de

criteria van professioneel kunstenaarschap kunnen zij gebruikmaken van hun atelier. Jaarlijks komen er ongeveer 150 ruimten vrij. Doordat er in de toekomst beter gecontroleerd en gehandhaafd zal worden, zal dit aantal oplopen tot 200. Daarnaast wil het Bureau Broedplaatsen jaarlijks 100 tot 150 ruimten aan de voorraad toevoegen. Er zullen dus in de toekomst 300 tot 350 ruimten per jaar vrijkomen. Het college kan een aantal van deze ruimten toewijzen aan specifieke groepen kunstenaars."

Bron: www.broedplaatsamsterdam.nl

Vrijplaatsen en hun maatschappelijke waarde

Gelukkig wordt deze gedachtegang ook weer opgerekt, en wel als volgt: **creatieve ondernemers = sociaal-culturele ondernemingen; sociaal-cultureel = maatschappelijk; en maatschappelijk = maatschappij vernieuwend, tegenwicht biedend en alternatief.** Actiegroep De Vrije Ruimte houdt definities van vrijplaatsen open en biedt tegenwicht aan het instrumentaliseren en vermarkten van vrijplaatsen: "Cultuur wordt voornamelijk nog passief geconsumeerd. Van coffeeshop tot Supperclub, van dancenight tot zomerfestival, het is onderdeel geworden van de 'vermaak-industrie'. Niets van een actieve rol van de deelnemers, van een aanzet tot actie of eigen creativiteit; niets van een producerende, scheppende rol van

de betrokkenen. Voor ons zijn vrije ruimtes de plekken waar daar nog vorm aan gegeven wordt. Het is dan ook hoognodig het debat terug te brengen naar de vrijplaatsen zelf. Vrijplaatsen zijn geen tijdelijke plekken voor beginnende culturele ondernemers op weg naar succes. Vrijplaatsen bieden ruimte aan mensen die hun meest directe omgeving naar eigen inzicht willen inrichten met de middelen die hen ter beschikking staan. Vrijplaatsen zijn plaatsen waar de 'vrije markt' nu juist niet een hoofdrol speelt. Zolang de vrije marktpolitiek overal in de stad initiatieven en activiteiten om zeep helpt is het broedplaatsenbeleid een wrang doekje voor het bloeden."

In onderzoek naar vrijplaatsen maakt de Vrije Ruimte zichtbaar dat vrijplaatsen een fijnmazig net van voorzieningen vormen voor

met name mensen met lage inkomens, zelforganisaties, vernieuwende experimenten en maatschappelijk verzet. Met adviezen, acties en door koepelvorming stimuleren ze dat een stelsel van praktijken en voorzieningen ontstaat, dat, net als bij sociale woningbouw, de vrije marktwerking doorbreekt.

Gelezen in : **Laat 1000 vrijplaatsen bloeien, onderzoek naar vrijplaatsen in Amsterdam**, De Vrije Ruimte, september 2001;
www.vrijeruimte.nl

Vrijbrief PS

15 april 2015

Julien Haffmans en Floor Basten

De toekomst van vrijplaatsen

